

یاران ایرانی امام رضا(ع)

یاران ایرانی امام رضا(ع)، برای حفظ و نگهداری روایات اهل بیت(ع)، ده‌ها جلد کتاب تألیف کردند. به عنوان نمونه، «حسن بن سعید اهوازی» و برادرش «حسین»، احادیث نقل شده از امامان معصوم(ع) را در حدود 80 جلد کتاب جمع‌آوری و نگهداری کردند.

یاران ایرانی امام رضا(ع)، برای حفظ و نگهداری روایات اهل بیت(ع)، ده‌ها جلد کتاب تألیف کردند. به عنوان نمونه، «حسن بن سعید اهوازی» و برادرش «حسین»، احادیث نقل شده از امامان معصوم(ع) را در حدود 80 جلد کتاب جمع‌آوری و نگهداری کردند.

هرچند که ایرانیان، از نخستین روزهای ورود اسلام به کشورشان با معارف اهل بیت(ع) آشنا شدند و به آن دل بستند، اما بی‌تردید سفر امام رضا(ع) به ایران، نقشی مهم در انتشار هرچه بیشتر معارف اهل بیت(ع) در این سرزمین داشت. البته نباید فراموش کرد که ایرانیان، حتی پیش از هجرت امام هشتم(ع) به کشورشان، در زمره دوستداران آن امام همام و پدران بزرگوارشان بودند و از دانش الهی امامان معصوم(ع) بهره می‌بردند.

برخی از یاران ایرانی تبار امام رضا(ع)، مانند «ابراهیم بن ابی‌محمود خراسانی»، در ایران متولد شده و برخی دیگر، همچون «اباصلت هروی»، در مکانی غیر از ایران به دنیا آمده بودند. جایگاه یاران ایرانی امام هشتم(ع)، نزد آن حضرت ممتاز و کم‌نظیر بود. تعدادی از آن‌ها جزو یاران صاحب سر و خاص امام(ع) بودند. نقش این افراد در انتشار معارف اهل بیت(ع)، نقشی حساس و راهبردی بود. آن‌ها احادیث و آموزه‌های اهل بیت(ع) را با دقت فراوان می‌آموختند و در نهایت امانت‌داری به دیگران منتقل می‌کردند.

یاران ایرانی امام رضا(ع)، برای حفظ و نگهداری روایات اهل بیت(ع)، ده‌ها جلد کتاب تألیف کردند. به عنوان نمونه، «حسن بن سعید اهوازی» و برادرش «حسین»، احادیث نقل شده از امامان معصوم(ع) را در حدود 80 جلد کتاب جمع‌آوری و نگهداری کردند یا «اباصلت هروی» با نگارش کتاب «وفاةالرضا(ع)»، اسرار شهادت آن حضرت را بازگو و از فراموشی حفظ کرد. حتی «ابراهیم بن ابی‌محمود» که ظاهراً از نعمت بینایی محروم بوده‌است، آن چه را از امام(ع) آموخته‌بود، به وسیله «احمد بن محمد بن عیسی» مکتوب کرد تا از آسیب روزگار مصون بماند، در ادامه به معرفی برخی از معروفترین یاران ایرانی امام رضا(ع) خواهیم پرداخت.

ابراهیم بن محمد همدانی

ابراهیم از اهالی شهر «همدان» بود. «کشتی» در کتاب «رجال» خود، درباره ابراهیم می‌نویسد: «إن ابراهیم هذا کان وکیل الناحية و أنه حجّ اربعین حجة؛ این ابراهیم وکیل ناحیه‌ای بود و چهل بار به حج رفت.» ابراهیم بن محمد از اصحاب امام رضا(ع)، امام جواد(ع)، امام هادی(ع) و امام حسن عسکری(ع) بود. به نوشته «نجاشی»، افزون بر ابراهیم، اولاد او نیز همگی وکلای امامان معصوم(ع) و مورد اعتماد آن بزرگواران بودند. او از معصومین(ع) احادیث فراوانی روایت کرده‌است. به نظر می‌رسد وکالت ابراهیم همدانی از دوران امامت امام جواد(ع) آغاز شده باشد. امام جواد(ع)، ضمن توقیعی، ابراهیم همدانی را تأیید فرمودند.

«محمدتقی شوشتری» در جلد نخست «قاموس الرجال»، بخشی از این توقیع را آورده که ترجمه آن چنین است: «حساب تو رسید. خداوند عملت را بپذیرد و از آنان [که حقوق شرعی خود را پرداخت کرده‌اند] خشنود باشد و آنان را در دنیا و آخرت با ما قرار دهد. فلان مقدار دینار و فلان مقدار لباس به سویت فرستاده‌شد، خداوند در آن‌ها به تو برکت دهد و نعمت او بر تو سرازیر باشد. من به «نصر» نامه نوشتم و از او خواستم دست از تو بردارد و با تو مخالفت نکند و نوشتم که تو نزد ما از منزلت والایی برخوردار. به «ایوب» هم نامه‌ای نوشتم و همین دستور را به او دادم. همچنین به موالی همدان نامه‌ای نوشتم و به آنان فرمان دادم از تو اطاعت کنند و دستورات تو را به کار ببندند و بدانند مرا جز تو وکیلی نیست.» این توقیع نشان دهنده جایگاه والای ابراهیم بن محمد همدانی نزد امام جواد(ع) است. از تاریخ دقیق وفات ابراهیم اطلاع دقیقی در دست نیست.

ابراهیم بن محمد اشعری قمی

ابراهیم اشعری منسوب به خاندان مشهور و شیعی مذهب اشعری در قم است که اصل آن‌ها به کوفه می‌رسد. «نجاشی» در کتاب «رجال» خود درباره او می‌نویسد: «ابراهیم فردی راستگو و مورد اطمینان است، وی از امام کاظم(ع) و امام رضا(ع) روایت نقل و همراه با برادرش، «فضل»، کتابی تألیف کرده‌است.» این کتاب روایات معصومین(ع) را در بر می‌گرفت.

ظاهراً ابراهیم اشعری برای فراگیری معارف دینی راهی مدینه شده و در آنجا محضر دو امام معصوم(ع) را درک کرده‌است، هرچند برخی علمای علم رجال او را در زمره اصحاب امام صادق(ع) نیز ذکر کرده‌اند.

ابراهیم بن ابی‌محمود خراسانی

پسر «ابی محمود» در خراسان متولد شده‌است. محل تولد او مشخص نیست. «نجاشی»، ابراهیم بن ابی‌محمود را فردی «ثقة» می‌داند و درباره او می‌نویسد: «روی عن الرضا(ع)، له کتابٌ یرویه احمد بن محمد بن عیسی؛ او از امام رضا(ع) نقل حدیث کرده‌است، کتابی دارد که آن را برای احمد بن محمد روایت کرده‌است.» «میرداماد» در حاشیه‌ای که بر کتاب «رجال کشی» زده‌است، از قول «نصر بن صباح» می‌نویسد: «ابراهیم بن ابی‌محمود نابینا بود؛ احمد بن محمد بن عیسی مسائلی را که وی از امام کاظم(ع) روایت کرد در 25 صفحه نوشت. ابراهیم بعد از امام رضا(ع) نیز زندگی کرد.» با این حال نابینایی ابراهیم، مانع از سفرش، از خراسان به مدینه، نشد.

او روایات مختلفی از امامان معصوم(ع) در زمینه معارف دینی و فقهی نقل کرده‌است. «میرداماد» با واسطه «حسن بن موسی الخشاب» ماجرای دیدار ابراهیم بن ابی‌محمود با امام جواد(ع) را نقل می‌کند که نشان‌دهنده جایگاه ویژه وی نزد امام(ع) است. «میرداماد» می‌نویسد: «[ابراهیم بن ابی‌محمود می‌گوید] به محضر امام جواد(ع) وارد شدم و نامه‌ای از پدر بزرگوارشان را به ایشان نشان دادم. نامه را از من گرفتند و مطالعه کردند. سپس آن را بر دیده نهادند و مدتی گریستند و آن‌گاه فرمودند: آری، به خدا قسم که این خط پدر من است. عرض کردم: فدایت شوم، پدر بزرگوارتان، بارها، در مجالس مختلف، در حق من دعا فرمودند که خداوند مرا به بهشت داخل کند و در آن سکونت دهد؛ امام جواد(ع) فرمودند: و من نیز دعا می‌کنم که خداوند بهشت را منزلگاه تو کند.» سال و محل وفات ابراهیم بن ابی‌محمود مشخص نیست.

ابن سلامه نیشابوری

ابراهیم بن سلام نیشابوری، معروف به ابن سلامه، از اصحاب امام کاظم(ع) و امام رضا(ع) و از اهالی نیشابور بوده‌است. از زندگی وی اطلاع چندانی در دست نیست. «شیخ توسی» در کتاب «رجال» خود، ابن سلامه را وکیل امام کاظم(ع) می‌داند و «علامه حلی» نیز، در کتاب «رجال» خود، تنها به وکالت ابن سلامه اشاره می‌کند. با این حال، «محمد بن علی اردبیلی» در کتاب ارزشمند «جامع‌الرواة» تأکید دارد که ابن سلامه، علاوه بر محضر امام هفتم(ع)، محضر امام رضا(ع) و امام جواد(ع) را نیز درک کرده و ظاهراً وکالت آن دو بزرگوار را هم بر عهده داشته‌است.

اباصلت هروی

عبدالسلام بن صالح هروی، معروف به اباصلت هروی، یکی از مشهورترین و شناخته‌شده‌ترین یاران امام رضا(ع) است. ظاهراً نسب وی به شهر هرات، در خراسان قدیم، می‌رسیده، اما خود او در مدینه، در حدود سال 160 ه.ق، متولد شده‌است. «نجاشی» در کتاب «رجال»، وی را فردی «ثقة» و صاحب کتابی با عنوان «وفاة الرضا(ع)» می‌داند. این کتاب در دوره‌های بعد مورد توجه علما و محدثان بزرگ شیعه قرار گرفته و «شیخ صدوق»، بخشی از روایات کتاب ارزشمند «عیون اخبار الرضا(ع)» را از همین کتاب نقل کرده‌است.

«کشتی»، در کتاب «رجال» به نقل از «احمد بن سعید رازی»، اباصلت را با جمله «نقی الحدیث ورأیناه یسمع و لکن کان شدید التشیع و لم یر منه الکذب؛ حدیث‌هایش پاک و درست بود. او به تشیع اعتقادی راسخ داشت و ما دیدیم که [به سخنان امام(ع)] گوش فرا می‌دهد و از او دروغی نشنیدیم»، ستوده است.

این نکته نشان می‌دهد که اباصلت را، حتی در میان مخالفان، به راستگویی و صداقت می‌شناخته‌اند. او یکی از راویان حدیث مشهور «سلسلة‌الذهب» است. «شیخ صدوق» در «عیون اخبار الرضا(ع)»، ظاهراً به نقل از کتاب «وفاة الرضا(ع)»، تصریح می‌کند که اباصلت در زمان حرکت امام(ع) از نیشابور، همراه ایشان بوده‌است و آن‌گاه به نقل ماجرای دیدار محدثان نیشابور با امام رضا(ع) و پرسش‌های آنان از امام(ع) از زبان اباصلت می‌پردازد.

«رسول جعفریان» نیز درباره اباصلت می‌نویسد: «اباصلت یک شیعه معتدل بود و از این که کسانی مطالبی از اهل بیت(ع) شایع کنند که آنان مردم را «عبد» خویش می‌انگارند، ناراحت می‌شد. یک‌بار در این باره از امام رضا(ع) پرسش کرد و حضرت فرمودند که این‌ها دروغ‌هایی است که به نام آن‌ها میان مردم شایع می‌شود(عیون: 183/2 184). حضرت فرمودند: اگر مردم عبد ما هستند آن‌ها را از چه کسی خریده‌ایم؟»

اباصلت از امام رضا(ع) احادیث فراوانی در زمینه‌های مختلف فقهی روایت کرده‌است. «کشی» او را دوست‌دار راستین اهل بیت(ع) می‌داند و می‌نویسد: «و کان دینه و مذهبه؛ و این دین و مذهب او بود.» اباصلت پس از شهادت امام رضا(ع)، با توجه به شرایطی که حکومت عباسی به وجود آورده بود، مدت‌ها دور از انظار عمومی زندگی کرد. وی در سال 232 یا 236 ه.ق بدرود حیات گفت. هم‌اکنون آرامگاهی منسوب به او در نزدیکی مشهد وجود دارد.

حسن بن سعید اهوازی

حسن بن سعید بن حماد بن مهران اهوازی، از یاران امام رضا(ع) و امام جواد(ع) بود. ظاهراً جد او، از آزادشدگان و موالیان امام سجاد(ع) بوده‌است. حسن بن سعید از امام هشتم(ع) و امام نهم(ع) احادیث فراوانی روایت کرده‌است. «شیخ توسی» و نیز، «علامه حلی»، او را همان کسی می‌دانند که «علی بن مهزیار» و «اسحاق بن ابراهیم» را به محضر امام رضا(ع) برد. همه علمای رجال شیعه، از جمله «ابن داوود حلی»، او را محدثی ثقه و قابل اعتماد می‌دانند. سبب شهرت این یار ایرانی امام رضا(ع)، تألیفات متعدد وی در زمینه حدیث است.

«نجاشی» در کتابش از 30 تألیفی نام می‌برد که حسن بن سعید با همکاری برادرش «حسین»، به رشته تحریر درآورده‌است. «علامه حلی» و «ابن داوود حلی» نیز، حسن بن سعید را صاحب 50 تألیف می‌دانند که آن‌ها را به تنهایی نوشته و عموماً مربوط به عرصه‌های مختلف فقه اسلامی است. نام او در کتاب‌های حدیث شیعه بالغ بر 80 بار تکرار شده‌است. سال وفات حسن بن سعید مشخص نیست، اما «نجاشی» در رجال خود آورده‌است که حسن در قم درگذشت و ظاهراً در همان‌جا به خاک سپرده شد.

جواد نوائیان رودسری

[رصد، پایگاه تحلیلی دفتر پژوهش

عناصر 17 گانه تمدنی / مکتب سیاسی امام رضا(ع) یک مکتب تمدن ساز است

فرصت سازی بی نظیر امام رضا(ع) با پذیرش ولایتعهدی